

JUHLAJULKAISU

KAARLO JUHO  
STÅHLBERG

1865 · 28/1 · 1945

---

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

**TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY  
VAMMALA 1943**

ISBN 978-951-855-881-4 (PDF)

*Perustaja- ja Kunniajäsenelleen, Presidentti*

*Kaarlo Juho Ståhlbergille*

*hänen täyttäessään kahdeksankymmentä vuotta*

*Kunnioittavasti*

*Suomalainen Lakimiesyhdistys*

*28 päivänä tammikuuta 1945*

Arvo Sipilä

## Vapaaehtoinen työntekijän tapaturma- vakuutus

### Näkökohtia

Vapaaehtoisella työntekijän tapaturmavakuutuksella voidaan ajatella tarkoitettavan kaikkea sellaista työntekijän vakuuttamista tapaturman varalta, johon vakuutuksenottajalla ei ole velvollisuutta. Tällaisessa merkityksessä tuota käsitettä meillä kuitenkin ei käytetä; ammattipiireissä sillä, voi sanoa poikkeuksetta, tarkoitetaan sellaista vapaaehtoista vakuutusta, jota koskevat säännökset sisältyvät 12. 4. 1935 annetun työntekijäin tapaturmavakuutuslain (TTapL) 56 §:ään. Tämän lainkohdan mukaan »Työnantajalla on oikeus saada vakuuteiksi itsensä sekä ne perheensä jäsenet ynnä muut hänen työssään olevat henkilöt, joita ei tämän lain mukaan ole pakollisesti vakuutettava, ja siten turvata itselleen ja mainituille henkilöille oikeus ruumiillisessa työssä sattuneen tapaturman johdosta tämän lain mukaan myönnettäviin etuihin».

Vapaaehtoinen vakuutus, jonka oikeudellista luonnetta seuraavassa käsitellään, sisällytettiin tapaturmavakuutussäännöstöön 17. 7. 1925 annetulla työväen tapaturmavakuutuslailla (45 §). Tapaturmakorvauslainsäädäntöön liittyvästä vapaaehtoisesta vakuutuksesta voidaan tätä aikaisemmalta ajalta puhua vain sikäli, kuin edellytetään ensimmäisen tämän alan lakimme, työnantajan vastuunalaisuudesta työntekijää kohtaavasta ruumiinvammasta 5. 12. 1895 annetun lain mukaisen työnantajan henkilökohtaisen vastuun tulleen

vakuutuksella katetuksi ohimenevän vamman korvaamista koskevassa tapauksessa, jonka varalta vakuutuksen ottamiseen ei ollut velvollisuutta.<sup>1</sup> Tällaista vastuuvakuutusluonnetta TTapL:n mukaisella vapaaehtoisella vakuutuksella ei ole, vaan se on selvästi kolmannen miehen etuuden vakuuttamista, mikäli siinä ei ole kysymys omasta henkilökohtaisesta tapaturmavakuutuksesta.

TTapL:n mukainen vapaaehtoinen vakuutus on yleensä käytännössä vain niissä tapauksissa, joissa työnantajalla on pakollisen vakuutuksen alaisia työntekijöitä, mutta lain mukaan on sallittua, että sekin, jolla on työssään vain pakollisen vakuutuksen ulkopuolelle jääviä työntekijöitä, ottaa heille — tai itselleen tai perheenjäsenelleen — vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tämän vakuutuksen oikeudellisen laadun korostamiseksi on huomattava, että vakuutuksen ottaminen ja voimassa olo täten kokonaan on vapaan harkinnan ja siis yksityisoikeudellisen perusteen varassa. Tämä peruste ei muutu siitä, että vakuutusmäärästä, kuten seuraavassa tarkemmin mainitaan, on voimassa rajoittavia säännöksiä, joiden tarkoituksena on näiden vakuutusten ja niihin perustuvien korvausten järjestäminen samanlaiseksi kuin pakollisessa vakuutuksessa. Tältä kohdin ovat ratkaisevina käytännölliset näkökohdat.

Tämä vapaaehtoisen vakuutuksen luonne ja sen asema työnantajan omia intressejä tyydyttävänä vakuutuksena on otettava huomioon mm. silloin, kun jokin vakuutetun oikeus riippuu siitä, että hänellä ei ole oikeutta korvaukseen työntekijäin tapaturmavakuutuksen perusteella. Niinpä kysymys vapaaehtoisen tapaturmavakuu-

<sup>1</sup> Vuoden 1895 lain mukaan työnantajan oli otettava vakuutus vain sellaisten tapaturmien varalta, joista oli seurauksena työntekijän työkyvyn pysyvä menettäminen tai vähentyminen taikka kuolema. Niin kauan kuin tällainen vakuutus oli voimassa, työnantaja oli vapaa vastuunalaisuudestaan ja työntekijän oli korvausvaatimuksineen käännäytävä suoraan vakuutuksenantajan puoleen. — Laivanisännän vastuunalaisuudesta merimiestä palveluksessaan kohtaavasta ruumiinvammasta 23. 1. 1902 annetun lain mukaan laivanisännän vastuu koski ainoastaan »tapaturmia, joista on seurauksena työkyvyn ainaiseksi menettäminen tai vähentyminen (invaliditeetti) tai siihen verrattava tauti, taikka vahingoittuneen kuolema», ja tämä vastuu oli vakuutuksella katettava. Vuoden 1917 tapaturmavakuutuslainsäädäntö, jossa vakuutusvelvollisuus ulotettiin ohimeneviäkin vammoja koskevaksi, ei myöskään jättänyt sijaa vapaaehtoiselle vakuutukselle.

tuksen merkityksestä joutuu ratkaistavaksi sovellettaessa sodasta aiheutuneen ruumiinvamman johdosta suoritettavasta korvauksesta 21. 3. 1940 annettua lakia (SVammaL), jonka mukaan valtion varoista annetaan korvaus Suomen kansalaiselle ja hänen omaisilleen, paitsi »jos vahingoittuneella tai hänen omaisillaan on oikeus muun lain nojalla saada vamman johdosta korvausta valtionvaroista tai työntekijäin tapaturmavakuutuksen perusteella vakuutuslaitokselta» (1 §). Työnantaja, joka ottaa itselleen vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen, ei ole työntekijä eikä hänen vakuutuksensaakaan siis ole työntekijäin tapaturmavakuutusta.<sup>2</sup> Sama on sanottava henkilöstä, joka on työssä perheoikeudellisen perusteen nojalla; hänkään ei ole työoikeudellisen oikeussuhteen osapuoli eikä siis myöskään työntekijä siinä merkityksessä, jota tällä termillä tarkoitetaan. Kun työnantajan ja hänen perheenjäsenensä osalta mainitulla perusteella näyttäisi olevan pääteltävissä, että SVammaL:n edellä mainittu säännös ei koske heitä, herää kysymys, onko vapaaehtoisesti vakuutettu työntekijä pelkästään sen nojalla, että hän on työntekijä, tässä kohden toisessa asemassa. Siitä esitettäköön seuraavat näkökohdat.

Pakolliselle työntekijäin tapaturmavakuutukselle on tunnusmerkillistä mm. se, että se tarkoittaa vain syntyneen vahingon korvaamista, kuten sairaanhoidon antamista luontoisetuna ja päivärahan ja elinkoron maksamista sen mukaan, mitä työntekijä tosiasiallisesti on ansainnut. TTapL:n mukainen vapaaehtoinen vakuutus taas on ns. summavakuutusta, jonka mukaan korvaus suoritetaan sovitun vakuutusmäärän perusteella.<sup>3</sup> Tämä käy selville itse laista, jossa 56 §:n toisessa lauseessa mainitaan, että »Vakuutusta haettaessa on ilmoitettava, mikä määrä tapaturmakorvausta vahvistettaessa on

<sup>2</sup> On huomattava, että laissa puhutaan työntekijäin tapaturmavakuutuksesta eikä työntekijäin tapaturmavakuutuslain mukaisesta tai mukaan otetusta vakuutuksesta. Kysymyksestä tarkemmin *Arvo Sipilä*, Oikeus korvaukseen sodasta aiheutuneen ruumiinvamman johdosta suoritettavasta korvauksesta annetun lain mukaan, Työväenvakuutus—Arbetsförsäkring, 1944, n:o 5—6.

<sup>3</sup> Vapaaehtoinen vakuutus kohdistuu nimettyyn työntekijään, joka on vakuutettu tietyistä määrästä. Tietty pakollinen vakuutus taas koskee kaikkia yrityksen työntekijöitä, jollei yrityksen määrättyä osaa varten ole otettu eri vakuutusta. Se on niin sanoakseni kollektiivinen vapaaehtoisen vakuutuksen ollessa henkilökohtainen.

pidettävä vakuutetun vuosityöansiona, jolloin on otettava huomioon — — säännökset ylimmästä ja alimmasta palkkaluokasta». Mainituissa rajoissa korvauksen laskuperusteena olevaksi vakuutussummaksi siis saadaan ilmoittaa vaikka huomattavasti pienempikin määrä kuin se, joka edustaa työntekijäin todellisia vuosityöansioita. Tällaisesta summavakuutuksesta taasen on yleisenä normina,<sup>4</sup> että sen perusteella vakuutuksensaajalle suoritettava korvaus on hänelle tuleva hänen muulla perusteella saamistansa korvauksista riippumatta ja niiden lisäksi. Se, että SVammaL:ssa on säädetty valtion varoista suoritettavan korvauksen tulevan kysymyksen vain, mikäli asianomaisella ei ole oikeutta korvaukseen työntekijäin tapaturmavakuutuksen nojalla, tuskin riittää sellaisen kannanoton perusteluksi, jonka mukaan oikeus yksityisenkin summatapaturmavakuutuksen nojalla saatavaan korvaukseen aiheuttaisi saman oikeusvaikutuksen. On kuitenkin myönnettävä, että tällaisenkin käsityksen puolesta on esitettävissä huomioon otettavia näkökohtia. Voidaan korostaa sitä, että SVammaL:n mukainen korvaus on toissijainen, joten muut korvauslähteet olisi käytettävä ensin, että laissa voidaan työntekijäin tapaturmavakuutuksella tarkoittaa kaikkea TTapL:n mukaan otettua vakuutusta, yksityinen omakohtainen vakuutus mukaan luettuna, semminkin kun tuo vakuutus on määränsä puolesta rajoitettu pakollisen vakuutuksen puitteisiin ja sikäli niin sanoakseni varsinaisen sosiaalivakuutuksen tasolle, ja että muu kuin TTapL:n mukainen vapaaehtoinen tapaturmavakuutus ei turvaa vakuutetun etuutta sodasta aiheutuneen tapaturman varalta, joten ei olisi pidettävä tarkoituksenmukaisena, että tällaisesta syystä sattuneen kuolemantapauksen tai saadun vamman johdosta suoritetaan korvausta kahdella eri perusteella. Toisaalta taasen voidaan kysyä, miksi SVammaL:n kysymyksessä olevaa säännöstä olisi tulkittava laajentavasti, ja miksi yksityisoikeudelliseen perusteeseen nojautuva summatapaturmavakuutus olisi eri asemassa kuin muu summavakuutus, esim. henkivakuutus, jonka nojalla vakuutuksenantaja niin ikään on vastuussa sodan aiheuttamasta

<sup>4</sup> Ks. vakuutuslainsäädännön 25 §.

vakuutustapahtumasta. Jos SVammaL:n mukaisen korvauksen toissijaisuuden korottamisesta määrääväksi tulkintaohjeksi katsotaan seuraavan, että työntekijäin tapaturmavakuutuksen käsitettä voidaan tulkita laajentavasti ja että voidaan poiketa summavakuutusta koskevista yleisistä periaatteista, olisi kaiketi myös harkittava, onko laajentava tulkinta paikallaan siltäkin osalta, kuin SVmmaL:ssa on kysymys lain mukaan valtion varoista saatavasta korvauksesta, ja onko ehkä esim. kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke katsottava valtion varoista saaduksi, kun se suoritetaan julkisen laitoksen, joskaan ei juuri valtion, varoista. Paremmalla syyllä näyttäisi olevan lähdeksi siitä, että SVammaL:n mukaisen korvauksen toissijaisuus rajoittuu siihen, mikä käy selville laista sellaisena, joksi se on kirjoitettu, ja että tämän lain mukainen korvaus olisi suoritettava aina, kun siihen ei ole selvää estettä. Tällaisena esteenä on työntekijän se oikeus korvaukseen, joka syntyy e lege ja jonka maksamista julkisoikeudellinen työntekijäin tapaturmavakuutus tarkoittaa.

Vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen luonteeseen liittyy myös kysymys otetun vakuutuksen tarjoaman edunsuojan laajuudesta. Siitä on alusta alkaen ollut voimassa, että vapaaehtoisen vakuutuksen nojalla voi joutua maksettavaksi korvaus vain sellaisen tapaturman johdosta, joka on sattunut ruumiillisessa työssä. Tällaista rajoitusta on pidettävä epäonnistuneena. Eräs tärkeä käytännöllinen päämäärä, vakuutussuojan vapaaehtoinen hankkiminen sellaisille työntekijöille, jotka eivät sisälly pakolliseen tapaturmavakuutukseen, jää tämän rajoituksen takia suureksi osaksi saavuttamatta, koska vapaaehtoisen vakuutuksen tarpeessa olevat työntekijät hyvin usein kuuluvat ns. henkisen työn tekijöihin.<sup>5</sup>

<sup>5</sup> Ajateltakoon esim. aluksen päällystään kuuluvaa henkilöä, joka viime vuonna tapahtuneeseen lain muuttamiseen asti kuului pakolliseen vakuutukseen sikäli, kuin hänen vuosipalkkansa oli enintään 48.000 mk. Rahan arvon alentumiseen liittyvä palkan markkamääräinen lisääntyminen oli aiheuttanut useimpien tällaisten henkilöiden joutumisen pakollisen vakuutuksen ulkopuolelle. Heillä ollutta edunsuojaa ei ole ollut mahdollista ylläpitää TTapL:n 56 §:n mukaisen vakuutuksen ottamisella, koska tämä vakuutus, kuten sanottu, koskee vain ruumiillisessa työssä sattuvia tapaturmia.

Vapaaehtoisen vakuutuksen mainitulla tavalla rajoittaminen on sitäkin vähemmän asiallista, kun pakollisessa vakuutuksessa ei ole vastaavaa rajoitusta. Mitään vakuutusten hoitoa koskevaa käytännöllistäkään syytä ei täten voitane esittää rajoituksen perusteeksi. Päin vastoin on todettavissa, että vahinkojen järjestely rajoituksen johdosta suuresti vaikeutuu. Ajateltakoon tässä kohden työssä sattuneen tapaturman määritelmää (TTapL 6 §), jonka mukaan tällaisen tapaturman aiheuttamaksi katsotaan vamma, jonka työntekijä on saanut 1) työssään tai 2) työstä johtuvissa olosuhteissa: a) työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella, b) matkalla asunnostaan työpaikalle tai päinvastoin, tai c) ollessaan työnantajan asioilla tahi 3) yrittäessään varjella tai pelastaa työnantajansa omaisuutta tahi, työtoimintansa yhteydessä, ihmishenkeä. On ilmeistä, että tuottaa vaikeuksia ratkaista, onko joku, jonka työ luonteeltaan ei ole ruumiillista työtä, mutta joka toisinaan tekee sitäkin, saava korvausta sen nojalla, että hän tapaturman sattuessa oli ruumiillisessa työssä. Oliko hän mennessään asunnosta työhönsä ehkä perille tultuaan ryhtyvä ruumiilliseen työhön? Mitä tarkoitetaan, kun vakuutus koskee vain ruumiillisessa työssä sattuvaa tapaturmaa, sillä, että työntekijä työstä johtuvissa olosuhteissa on ollut työpaikkaan kuuluvalla alueella? Jne. Syntyy, tekisi mieli sanoa, lukemattomia tulkintakysymyksiä, koska vapaaehtoisen vakuutuksen osalta joutuu ratkaistavaksi tuo pakollisessa vakuutuksessa kokonaan syrjään jäävä kysymys, onko tapaturma sattunut työntekijäin ollessa ruumiillisessa työssä. Pakollisen vakuutuksen osalta harkitaan, onko jossakin tapauksessa kysymys sen alaisesta työntekijästä, mutta kun tämä kysymys kerran on myönteisesti ratkaistu, korvausasiaan ei enää vaikuta mitään se, onko työntekijä tapaturman sattuessa ollut ruumiillisessa työssä vai ei; ja tämä koskee kaikkia pakollisen vakuutuksen alaisia työntekijöitä, olivat he sitten ruumiillisen työn tekijöitä tai muita työoikeudellisessa työsuhteessa olevia henkilöitä.

Näitä vaikeuksia ei ole mainittavasti esiintynyt oikeuskäytännössä. Korkeimman oikeuden lukuisten ennakkopäätösten joukossa huomatakseni on vain jokunen, joka koskee kysymystä, onko vapaa-

ehtoisesti vakuutettua henkilöä kohdannut tapaturma sattunut hänen ollessaan ruumiillisessa työssä. Tästä näyttäisi olevan pääteltävissä, että vakuutusyhtiöt yleensä<sup>6</sup> ovat myöntäneet korvauksen työssä sattuneen tapaturman aiheuttaman vamman johdosta, so. tapaturman satuttua lain 6 §:ssä määritellyissä olosuhteissa, ja että vakuutusneuvosto, milloin asia on ollut alistettava sen ratkaistavaksi työkyvyttömyysasteen määrittämistä varten, on korvauskysymystä muulta osalta tutkimaatta vahvistanut korvauksen määrän niissäkin tapauksissa, joissa vakuutetulla ei olisi ollut TTapL:n mukaista oikeutta korvauksen saamiseen. Täten voidaan edellyttää syntyneen lain voiman saaneita päätöksiä, joilla korvausta on määrätty suoritettavaksi silloinkin, kun korvauksen maksamisen perusteena eivät ole TTapL:n säännökset vapaaehtoisesta vakuutuksesta, vaan yksinkertaisesti se, että vakuutusyhtiö, annettuaan vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen, on ollut valmis suorittamaan korvauksen työssä sattuneesta tapaturmasta. Korvauksen vahvistamisen sijasta vakuutusneuvoston tällaisissa tapauksissa olisi ollut todettava, että korvaus, johon vakuutetulla ei ole TTapL:n mukaiseen vakuutukseen perustuvaa oikeutta, mutta jonka vakuutusyhtiö tästä riippumatta on valmis maksamaan, ei kuulu vakuutusneuvoston käsiteltäviin asioihin. Jos on kysymys siitä, onko vapaaehtoisesti vakuutetulla henkilöllä oikeus korvaukseen, oli aikaisemmin vakuutusneuvoston ja on nykyään vakuutusosoikeuden sekä viime kädessä korkeimman oikeuden ratkaistava, onko tapaturman katsottava sattuneen ruumiillisessa työssä vai ei, ja vastaavasti myönnettävä tai evättävä korvaus. Mutta jos kysymys on siitä, että vakuutusyhtiö haluaa suorittaa korvauksen sellaisen tapaturman johdosta, jota ei ole pidettävä ruumiillisessa työssä sattuneena, asia ei kuulu sen erityisprosessin alaan, jota TTapL:n mukaan on noudatettava tässä laissa tarkoitettujen korvausasiain käsittelyssä. Viimeksi mainitussa tapauksessa asia koskee sel-

<sup>6</sup> Ne viitisen tapausta, joissa korvaus on evätty sen nojalla, että tapaturman on katsottu sattuneen muussa kuin ruumiillisessa työssä, on käsitelty samassa vakuutusyhtiössä. Tästä voitaneen tehdä se johtopäätös, että korvauksia myönnettäessä toisissa yhtiöissä ei ole, ainakaan yleensä, vaadittu, että tapaturma on sattunut nimenomaan ruumiillisessa työssä.

laista vapaaehtoista tapaturmavakuutusta, joka ei ole TTapL:n 56 §:ssä tarkoitettua vakuutusta, vaan jossa vakuutuksenantajan vastuu on tuon vakuutuksen edellyttämää vastuuta laajempi.

Edellä käyneen esityksen täydennykseksi on mainittava, että sen jälkeen kun vakuutusosoikeudesta 27. 11. 1942 annetulla lailla vakuutusosoikeus on säädetty olemaan tapaturmakorvausasiain tuomioistuimena sen käsiteltäväksi määrättyissä asioissa, nytemmin voidaan todeta työkyvyttömyysasteen vahvistamista varten vakuutusosoikeuteen alistettua korvausasiaa ratkaistaessa myös tutkittavan, onko oikeus korvaukseen 56 §:n perusteella olemassa.

Viimeksi mainittu menettely ilmeisesti on ainoa oikea käsiteltäessä mainittua vapaaehtoista tapaturmavakuutusta koskevia asioita. Siitä, että tällaista menettelyä aikaisemmin ei liene — ainakaan tarkasti — noudatettu, tuskin kuitenkaan on voinut olla mainittavaa haittaa. Niissäkin tapauksissa, joissa korvausta TTapL:n mukaan ei olisi ollut myönnettävä, sen voidaan edellyttää tulleen hyvään tarpeeseen. Tämä asian hyvä puoli ei oikeuta virheellisen menettelyn jatkamiseen, mutta sen sijaan se ja edellä mainitut näkökohdat herättävät kysymyksen, eikö olisi tarkoituksenmukaista ja tarpeen vaatimaa, että vapaaehtoista vakuutusta koskevat säännökset muutettaisiin siten, että vakuutetulla olisi, samoin kuin pakollisen vakuutuksen alaisella työntekijällä, oikeus korvaukseen yleensä työssä eikä vain ruumiillisessa työssä sattuneen tapaturman johdosta.

Myös olisi syytä harkita, missä tapauksissa vapaaehtoista vakuutusta tietyltä osalta olisi käsiteltävä pakollisen veroisena siitä huolimatta, että se luonteeltaan olennaisesti eroaa viimeksi mainitusta. Tällaiseen käsittelyyn ei olisi mentävä kautta linjan, vaan asia olisi ratkaistava sosiaalisten näkökohtien mukaan. On eri asia, maksetaanko vapaaehtoiseen vakuutukseen perustuva korvaus esim. sellaiselle vähävaraiselle työntekijälle, joka työsuhteen tilapäisyyden takia jää ilman pakollisen vakuutuksen tarjoamaa edunsuojaa, vai onko korvauksen saajana varakas työnantaja, jolle korvaus ei merkitse mainitsemisen arvoista asiaa. Kuitenkin nykyään esim. kalinajanajansien maksamisesta tapaturmakorvauksiin 23. 7. 1943 anne-

*Arvo Sipilä*

tun valtioneuvoston päätöksen mukaan mainittu lisä maksetaan kummassakin mainitussa tapauksessa samojen perusteiden mukaan. Ilmeisesti kalliin ajan lisää maksetaan myös sellaisiin vapaaehtoiseen vakuutukseen perustuviin jatkuviin korvauksiin, joiden saamiseen asianomaisilla TTapL:n mukaan ei edes olisi oikeutta, mutta jotka vakuutusneuvosto on maksettaviksi vahvistanut.

---